

KÄNN DIG
SJÄLV

NORDISKA MUSEET

KÄNN DIG SJÄLV

NORDISKA MUSEETS OCH SKANSENS ÅRSBOK FATABUREN 1998

Fataburen 1998

ISBN 91 7108 428 2 ISSN 0348 971 X

© Nordiska museet och respektive författare

Redaktör *Ingrid Bergman*

Grafisk form *Linn Fleisher*

Omslag *Collage av fotografier ur boken*

Foto om intet annat anges *Sören Hallgren, Nordiska museet*

Tryckt hos MediaPrint, Uddevalla AB 1997

EN NYGAMMAL BARBIEKLÄNNING

Karin Lövgren

Klänningen är sydd i glittrande silverbrokad. Modellen är snäv över bysten, insydd i midjan, med kjolen böljande i vida våder. Midjan accentueras av ett smalt band paljetter. Klänningen pryds av en tygros, också den i silverbrokad. Axelbanden, som är bredare i ryggen och där bildar en sjalkrage kan antingen bäras rakt upp eller nerhasade och då blotta skuldrorna. Klänningen är enkelt skuren och därför självklar. Tygets tyngd utnyttjas och gör att kjolens våder faller vackert. Det är en aftontoalett, som gjord för att svepa nerför en trappa i, på väg till kvällens bal. Det är en dress för en Oscarsgala, ett plagg att förälska sig i.

Klänningen som förvärvats till Nordiska museet är sydd för en Barbiedocka. Längden är 26 centimeter, med andra ord, storlek 26 centilong! Den förvärvades i anslutning till ett fältarbete som avser att dokumentera miljöarbete och arbetsmarknad i dagens Sverige. Denna artikel berättar ett stycke samtidshistoria utifrån en leksak.

SKARPNÄCKS ÅTERBRUKSCENTRUM

Klänningen är en gåva till museet från Skarpnäcks Återbrukscentrum, ett miljöprojekt som arbetar med återanvändning av saker. Folk kan skänka saker de inte längre behöver eller så kan de byta in ting. Centret har verkstäder och hantverkare; här finns möbeltapetsering, möbelrenovering och -dekorer, snickare och elektronikverkstad för reparation av hemelektronik: här lagas allt från strykjärn till videobandspelare. Det som inte går att laga skruvas isär och delarna återanvänds för smycketillverkning i ett annat miljöarbetsprojekt. Även sömmerskor finns anställda på Återbrukscentrum. De lagar kläder och ändrar, syr i blyxtlås till exempel, men framförallt återanvänder de skänkta tygrester. Av dessa syr återbrukarna kläder till Barbie. Dockkläderna säljs omgående i Återbrukscentrets affär, efterfrågan är stor. Knappt hinner plaggen hängas upp på 8 centimeter stora galgar nere i butiken, förrän de är sålda.

Återbrukscentrum har vuxit fram ur den idella föreningen Skarpnäcks miljögrupps arbete. Miljögruppen bildades 1992 och Återbrukscentrum startades 1994. Arbetet bedrivs av Marie Brinkebark som är föreståndare, och 17 personer som är anställda med olika former av arbetsmarknadsstöd samt genom insatser av medlemmarna i Skarpnäcks miljögrupp. Här finns aluanställda (arbetslivsutveckling), beredskapsarbetare, anställda på invandrarpolitik, och de som arbetar på stimulanspraktik (för de som av sociala eller psykiska orsaker behöver extra stöd på arbetsmarknaden). Några söker sig till centret genom arbetsförmedlingen, andra som varit arbetslösa länge och kanske fått olika problem som följd av arbetslösheten, hänvisas dit av socialförvaltningen. De får sin lön i form av A-kassa eller KAS (konstant arbetsmarknadsstöd).

Då skänkta eller inbytta varor säljs i butiken betalas de med poängpengar, alltså poäng kunden erhållit i utbyte mot inlämnade saker. Poängen bokförs noga, precis som de reparationer som utförs för poäng.

Det är tänkt som en morot under en omlärningsprocess för att stimulera återbruk istället för förbrukning av saker. De är

Ett överblivet tygstycke från blus-sömnad har återanvänts och är nu en galaklänning för en docka.

som låtsaspengar, förklarar Marie. Det kan se komiskt ut då man ser män i kostym stå och bläddra i sina plånböcker där de har kreditkort, checkar, pengar och poängpengar från Återbrukscentrum!

Men poängpengarna kan inte förvandlas till reda pengar då centrum själv behöver handla. Reservdelar och förbrukningsmaterial, penslar, möbeltyger, symaskiner och annat måste betalas med vanliga pengar.

Centret lever ständigt på marginalen. Hyran är sponsrad av HSB (för verkstaden) och Stockholmshem (affären).

Återbrukscentrums verksamhet har haft stor framgång. Många vill skänka saker, människor är glada att bli av med överflödiga ägodelar och tycker att det är bättre att prylarna tas om hand än att de bara slängs. Kunderna köar för möbelreovering och tapetsering.

Återbrukscentrets verksamhet är ett arbete för miljön. Som ett led i sopåtervinning strävar det efter att ting ska lagas och återanvändas; återbrukas.

BARBIES NYA KLÄDER

Jag tänkte att Barbiekläder är så fruktansvärt dyra då man ska köpa dem som present, berättar Marie Brinkebark, om bakgrunden till dockklädessömnaden. Det är så små tygbitar att jag tänkte att vi borde kunna sy sådana av återbrukstyger. Barbiekläderna man köper i affärer går väldigt lätt sönder. Det gör inte de vi syr, de är dubbelfodrade och väldigt välsydda. Man kan leka med dem utan att de går sönder, man kan till och med tvätta dem, säger Marie.

Klänningen som museet förvärvat är sydd av Carmen Arias, en av centrets sömmerskor. Carmen använder en Barbiedocka som modell och tar noggrant alla mått. Ibland gör hon inledande idéskisser, andra gånger mönster på papper. Hon arbetar mycket medvetet med sina klädskapelser.

Jag tänker på modellen, jag ser dockan klädd framför mig. Jag tänker på hur tyget ser ut och vad som skulle passa att sy av det tyget. Och sedan kommer idéerna. Jag gör en modell och sedan

Carmen Arias skapar dockkreationer i återanvända tyger.

kommer en annan. Jag syr som tyget, förklarar Carmen, det beror på tyget vilken modell det blir.

Det tar runt en dag för Carmen att sy en avancerad Barbie-brudklänning. Carmen berättar om containerfyndade spetsar som hon tagit hem och kokat i olika omgångar för att få bort de åldersgulnade missfärgningarna. Hon demonstrerar rullar med sidenband, avsedda för en sista hälsning på begravningskransen, men nu donerade till centret och återanvända som underkjolar till Barbieklänningar! Carmen visar fyra fem olika brudklänningar och berättar om hur hon kombinerat gamla spetsar, tylltyger, vita brokad-, batist- eller sidentyger med varandra. Ingen klänning är den andra lik: olika modeller, liv, ärmor, linningar, dekorationer, slöjor och brudbuketter. Dekorationerna består av små sidenrosor och pärlor från skänkta pärlhalsband som nu blir återbrukade.

Klänningarna köps framförallt av barn, men också av mor- och farföräldrar som känner igen det återbrukade tyget från då det var modernt.

En del mammor säger till sina barn "du kan inte leka med den, den är så fin". "Nej! säger jag, de ska lekas med. Det är en

gång man är liten. Så tänker jag. Jag vill att kläderna ska göra barnen glada", berättar Carmen.

Tyget till galaklänningen i silverbrokad kommer från Marianne Fagerström, som också arbetar på Återbrukscentret, som alu-anställd möbelrenoverare. Marianne visar blusen hon själv sydde i samma tyg på 1960-talet.

1960 köpte jag tyget hos Siden-Carlsson på Drottninggatan. Jag gick och dansade på Grand Hôtel, Vinterträdgården, varje söndag. Det var då jag använde den här blusen. Till hade jag en svart sammetskjol. Den ärmlösa blusen är kort, den räckte till midjan och låg lite löst ovanpå kjolen som var snäv, med sprund bak. Så jag sydde den här blusen och en liten snutt blev kvar och har legat alla år i tyglådan.

Nu är tygbiten använd, förvandlad till en aftonklänning för en Barbiedocka.

Modeklänningar för Barbiedockor i återanvända tyger.

ARBETE OCH ARBETSLÖSHET

Carmen Arias och hennes man Pablo är chilenska flyktingar. Då de kom till Sverige 1986 var Carmen 47 år. De fick vänta några år på uppehållstillstånd och därefter har de gått svenskkurser. Det har varit svårt för dem att ta sig in på den svenska arbetsmarknaden. Nu arbetar de på Återbrukscentret i form av invandrarpraktik, Pablo som tapetserare, Carmen som sömmerska.

"Vi började söka jobb. Ingen ville anställa oss. Vi var okända. Ingen trodde på oss, det var problemet. Pablo, som är utbildad frisör från hemlandet, sökte jobb på frisörsalonger, men dom sade "nej nej nej". Det var fruktansvärt. Därför är vi så tacksamma mot Marie, för att hon sade ja, hon var som en ängel för oss," berättar Carmen. "Vi fick visa vad vi kan göra."

Marie kan berätta om alu-anställda som genom arbetet på centret fått chansen att bryta sin isolering i hemmet och slippa stressen och ensamheten som arbetslösheten kan leda till.

"Det var fruktansvärt, otroligt dåligt," säger Carmen och sänker rösten då hon berättar om tiden som arbetslös. "Nu är det som medicin för mig att sy dockkläder."

Arbetet på centret är både ett sätt att komma ut och göra nytta, att komma till sin rätt och att lära sig svenska genom kontakten med de andra i arbetslaget. Har man ett arbete kan man också ta en fikapaus tillsammans med arbetskamraterna. "Ett arbete är så viktigt för den egna identiteten," säger Marie.

På flera sätt är centrets arbete ett socialt arbete: här blir man uppskattad, får beröm, kan känna sig betydelsefull. På centret kan de som arbetar bygga upp ett socialt nätverk. De som inte kan svenska får en chans att träna språket i ett vardagligt sammanhang.

Återbrukscentrets affär har många ensamma kunder som kommer och handlar och pratar en stund.

Det är ett problem för dem som arbetar på centret att det är en kortfristig lösning. Efter en sexmånadersperiod är man tillbaka i arbetslöshet och stämpling. För den som inte får A-kasseersättning är det svårt att klara sig på KAS.

"Lönen är så liten," förklarar Carmen. "Man måste alltid räkna.

Om man ska köpa något måste man räkna efter och göra pengarna elastiska.”

ÅTERBRUK

En glamorös galaklänning i silverbrokad, storlek 26 centilong, en leksak, kanske inte i första hand associeras till arbetslöshet och miljöarbete. Då vi på museet väljer att förvärva klänningen och införliva den i våra samlingar är dock också dessa aspekter av intresse. I dag, med vår tids överflödande varuutbud är urvalsförfarandet vid föremålsförvärv komplicerat. Denna brokadgalaklänning borgar för viss kontinuitet i museets Barbiesamlingar där kläder från Barbieföretaget Matell redan ingår. Att klänningen är handsydd och medvetet kreerad tillför den ytterligare dimensioner. Att vi dessutom känner till tygets historia ger ytterligare djup åt förvärvet. Här kan en varas väg följas från tygaffär, via älskad blus med överbliven tygbit, till åtrådd leksak – och nu museiföremål.

På 1970-talet var kritiken intensiv mot Barbiedockan och de ideal och den kvinnosyn hon ansågs representera. I en bok om föremål skriver etnologen Gunilla Kjellman om debatten för och emot Barbiedockan under rubriken: I konsumtionens träningsläger – Barbie. Dockan och hennes kläder som på 1960- och 70-talen stod som urtypen för konsumtion och förbrukning får i dag, med detta förvärv, istället symbolisera skapande och återbruk.

Barbieklänningen kan, tillsammans med mina utskrivna och arkiverade intervjuer, berätta om ett Sverige på 1990-talet, där arbetslösheten är hög, där många människor hamnar utanför arbetsmarknaden i ensamhet och isolering. Arbete är fortfarande en viktig identitetsskapande faktor. Att stå utanför arbetsmarknaden är svårt. För den som är medelålders eller äldre är det inte lätt att få arbete. Om man dessutom är invandrad, och ännu inte till fullo behärskar det svenska språket har man ytterligare handikapp i kampen om arbete. Klänningen är sydd inom ett projekt som till stor del finansieras genom olika arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Dessa erbjuder kortfristiga möjligheter

Varje klänning är unik. Carmen hittar ständigt på nya modeller.

att få in en fot på arbetsmarknaden, en chans att få visa vad man går för och att få komma till sin rätt – och en möjlighet att få finnas i ett sammanhang; att ha arbetskamrater.

Skarpnäcks återbrukscentrum, och det arbete man utför där är ett miljöarbete. Genom att återanvända, laga och reparera kan tingens förbrukningstid förlängas och miljön sparas. Återbruksarbetet innebär ett vettigare resursutnyttjande. Inte minst av människor.